

UDK

UDC

911.3:338.45 (497.12)

RAZVOJ INDUSTRIJE V SLOVENIJI*

Igor Vrišer**

Raziskovalcu slovenske industrije se stavijo nekateri posebni problemi. Eden najtežjih so velike težave z gradivom. Medtem ko za povojni čas razpolagamo z dokaj bogatim gradivom o zaposlenih v industriji, industrijski proizvodnji in razmestitvi industrije, to ne velja za prva povojna leta. Takratni popisi industrije so bili škartirani in tako zadene vsak poskus primerjave s prvimi povojnimi leti, ko se je z osvoboditvijo začela tudi pospešena industrializacija naše ožje domovine, na skorajda nepremostljive ovire. Razen tega je bilo ozemlje SRS še nekaj let deljeno na Primorsko (do l. 1947) in cono B STT (do l. 1954). Še večje so težave za čas med obema vojnama, ko je bila Primorska pod Italijo. Razen tega takratna slovenska gospodarska zbornica, ki je zbirala podatke o industriji, ni zajemala vseh podjetij in podatkov, kar je bilo glede na privatni kapital, ki je v industriji povsem prevladoval, docela razumljivo. Arhiv zbornice TIO za Dravsko banovino zato ne nudi neoporečnih navedb. Skorajda nemogoče pa je podrobno rekonstruirati razmere pod Avstro-ogrsko. Naj še dodam, da povrh vsega niso vedno z enakimi merili opredeljevali industrijska podjetja, pa tudi sama metodologija popisov se je spreminjala.

Iz znanstvenih zapisov nekaterih naših zgodovinarjev, zlasti J. Šor-na (7), F. Gestrina (1), B. Grafenauerja (3) in I. Mohoriča, ki so obravnavali bodisi celoten razvoj industrije na Slovenskem, ali pa posamezne panoge, je razvidno, da so se prva prava industrijska podjetja razvila v naših krajih v prvi polovici 19. stol. Mišljena so podjetja, ki so proizvajala na masoven način ali proizvajalna sredstva ali potrošne dobrine in sicer ob masovni uporabi strojev in mehanske energije, kar bi ustrezalo današnji definiciji industrije v ožjem pomenu besede (9). Pred tem je bila večina podjetij obrtnega ali manufakturnega značaja.

Do večjega razmaha industrije je vendarle prišlo šele v drugi polovici 19. stoletja. Prevladovala so rudarsko-metalurška, lesno-

* Poročilo je bilo prebrano na X. zborovanju slovenskih geografov, in je izveček iz obširnejše raziskovalne naloge, ki jo je financirala Raziskovalna skupnost Slovenije.

** Dr., redni univ. prof., Pedagoško-znanstvena enota za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU.

predelovalna in podjetja za proizvodnjo gradbenega materiala. Nadpoprečno razvita je bila še usnjarska in papirna industrija. Žal veljajo ti podatki samo za Kranjsko in Spodnjo Štajersko, pri drugih deželah jih ni bilo mogoče izločiti iz pokrajinskih statistik in je zato slika o številu podjetij ter o zaposlenih za Avstroogrsko obdobje okrnjena.

Tab. 1. Rudarska in industrijska podjetja na Kranjskem in Spodnjem Štajerskem (l. 1852 in 1912) (3)

	Število podjetij		Število zaposlenih	
	1852	1912	1852	1912
rudniki in metalurgija	46	33	2.782	10.738
obdelava kovin	14	35	1.871	2.340
električna energija				
in oprema	7	32	120	3.500
gradbeništvo	—	25	—	600
gradbeni material				
(opeka, kamen, steklo)	14	42	424	3.380
lesna industrija	1	134	15	4.536
tekstilna in oblačilna ind.	2	26	750	2.270
usnjarska in obutvena ind.	11	18	65	1.850
papirna industrija	5	16	261	2.130
kemična industrija	5	21	45	1.923
živilska industrija	3	34	260	1.370
tobačna industrija		1		923
grafična industrija	8	24	40	650
Skupaj	116	441	6.633	30.230

Podjetja so se postopoma večala, tako da je l. 1912 prišlo na podjetje 68 zaposlenih, sprva pa le 57,1 zaposlenih. Z avstroogrškega gledišča so bila ta podjetja majhna in so zaostajala zlasti glede na kapital in tehnično opremljenost.

Razporeditev industrije je bila konec 19. in v začetku 20. stoletja naslednja (1, 3). V tem času je elektrogospodarstvo šele nastajalo. Po l. 1915 pa so postavili HC Završnico in l. 1918 HC Fala, ki sta postali osnova za elektrifikacijo. Zelo se je razvilo premogovništvo; osredotočeno je bilo v Črnem revirju in sprva tudi na Lešah. Drugi premogovniki so bili v Velenju, Zabukovici, Libojah, Kanižarici in Vremskem Britofu. Premogovništvo se je razvijalo zaradi čedalje večje uporabe parnih strojev kot virov mehanske energije, širjenja železniškega omrežja in naraščajoče potrošnje v gospodinjstvih.

Velike spremembe je doživljalo železarstvo. Železni rudniki v Karavankah, na Jelovici in Pokljuki itd. so bili v tem času v zatonu in so jih do l. 1904 postopoma vse opustili. Zelo se je v tem času razvil rudnik svinca in cinka v Mežici, zlasti ko so zgradili topilnico v Žerjavu. Manj uspešen je bil rudnik svinca in cinka pri Litiji, kjer so ponovno pričeli kopati l. 1882. Drugi rudniki: Sv. Ana, Knapovže, Bohor, Šoštanj itd.,

so bili nepomembni. Idrijski rudnik živega srebra je bil v rahlem vzponu, predvsem po zaslugi tehničnih izboljšav.

Od številnih fužin so ostale samo tri železarne: Jesenice, Štore in Ravne. Prevaljsko, ki je bila največja, so l. 1896—98 demontirali in prenesli na Zgornje Štajersko. Kljub koncentraciji gorenjskih železarn na Jesenicah, se je jeseniška železarna le stežka obdržala (nemški kapital, navezava na železo iz plavža v Škednju v Trstu). Tudi železarna v Štoreh je bila obnovljena s tujim kapitalom (l. 1877). Ravenska železarna je bila majhna in se je kmalu specializirala na proizvodnjo jekla. Drugi metalurški obrati so bili livarna in valjarna bakra v Slovenski Bistrici, cinkarna v Celju, livarna zvonov v Ljubljani, tovarna srpov in kos v Slovenj Gradcu, Tržiču, Muti in Lovrencu na Pohorju, tovarna poljedelskega orodja v Vitanju in Batujah, žebļev v Kropi, Lipnici in Kamni gorici, na Dvoru je bila livarna in strojna tovarna, v Ljubljani tovarna turbin in lesnoobdelovalnih strojev, v Celju tovarna emajlirane posode, v Kamniku livarna in tovarna ključavnic ter v Mariboru velike železniške delavnice.

V industriji gradbenega materiala so prevladovali opekarne (v okolici Ljubljane, Maribora in Celja ter v Pomurju). Apnenice so bile v Zagorju, Dobropolju in Solkanu, cementarne pa v Trbovljah, Zidanem mostu, Dovjem in Kamniku. Od številnih steklarn sta ostali samo zagorska in hrastniška. Pri Celju je bilo tudi nekaj keramičnih podjetij.

Lesnopredelovalna industrija je bila osredotočena v Podravju in na Notranjskem (Pivka, Verd, Rakek, Postojna). Pohištvo so izdelovali v Solkanu in Šentvidu. Druga podjetja so bila v Slovenj Gradcu, Hočah, Duplici, Ljubljani in Majšperku ter Sevnici (tovarni kopit).

Papirnice v Radečah, Vevčah in Goričanah (tov. celuloze) so bile v tem času modernizirane.

Kemična industrija je bila v Kamniku (smodnišnica), Hrastniku (soli in kisline), Piranu (milo), Mariboru (milo), Ljubljani (klej), Podgradu in Mozirju (suhe barve) in Ljubljani (glinica).

Tekstilne tovarne so bile v Preboldu, Litiji, Tržiču, Ljubljani, Škofji Loki (klobuki) in Domžalah (slamniki). Usnjarne so bile v Šoštanju, Šmartnem pri Litiji, Konjicah, Ljubljani in Kranju ter v Tržiču (usnjarna in obutvena industrija).

V živilski industriji so prevladovali mlini (večji mlini so bili v Kranju, Celju, Domžalah in Ajdovščini), pivovarne (Ljubljana, Laško) in oljarne (Fram, Slovenska Bistrica, Britof pri Kranju). V Izoli so bile tovarne ribjih konzerv, v Ljubljani in Brestanici čokolade in bonbonov, v Ljubljani pa tovarna kavinih surogatov.

Iz opisa je razvidno, da je bila večina industrije predelovalne in lahke. Nastajala je pod vplivom skromnih virov naravnih surovin, delovne sile in zlasti lokalnega ali regionalnega tržišča ter tradicije. Namestila se je v mestih in v bližini železniških zvez. Podjetja so bila razmetana in večidel slabo ali sploh nepovezana. Prevladoval je tuji kapital, zlasti v večjih podjetjih. Zato so bila podjetja vezana na središča izven Slovenije: na Dunaj, Gradec in Trst. O zares pravi industrializaciji, na-

kopičenosti industrije, povezanosti z bančnim kapitalom ter tehničnem razvoju lahko v tem času govorimo na slovenskem ozemlju edino v primeru Trsta, kot to navaja J. Šorn, in po moji sodbi tudi v Črnem revirju. Slovenija je bila v desetletju pred prevratom pri dnu avstrijske industrializacijske lestvice.

S prevratom konec l. 1918 so se te razmere bistveno spremenile: Slovenija je takorekoč čez noč postala najbolj industrializirano ozemlje novonastale Jugoslavije (5, 7). Odprla so se ji nova tržišča, ki so bila skorajda povsem »nezapolnjena«. Domači kapital je dobil veliko večji zagon, saj ni bilo več tuje konkurence, in s tako imenovano »nacionalizacijo« se je vsaj deloma zmanjšal tuji finančni pritisk, ki je hromil domače podjetnike. Hkrati z rastjo industrije je seveda rastel tudi delavski razred, ki je postajal v slovenskem družbenem življenju kljub vsem presijam čedalje odločilnejši faktor. Z njegovo zmago v narodno-osvobodilni borbi je bila ustvarjena v novi Jugoslaviji podlaga za tretjo fazo slovenske industrializacije, ki se je, kot bomo slišali, odlikovala z naglim razvojem in ki je razširila industrijo tudi v tiste predele, ki še niso bili industrializirani.

Po prevratu je prišlo na ozemlje Slovenije (Dravske banovine) 275 podjetij, l. 1939 je njihovo število naraslo na 523 tovarn in se je torej skoraj podvojilo (7). Največji porast je industrija zaznamovala med l. 1919 in 1929, ko so odprli 161 tovarn; med l. 1930—1939 pa jih je nastalo le 92, kar je bilo pripisati posledicam svetovne gospodarske krize v letih 1930—1935, postopnemu polnjenju jugoslovanskega tržišča z rastjo tovarn v drugih pokrajinah in nekaterim posebnostim kapitalističnega gospodarstva (kartalizacija) (7). Število industrijskih podjetij l. 1939 je bilo na ozemlju SRS naslednje (po Statističnem letopisu):

Tab. 2. Število industrijskih podjetij l. 1939 v SR Sloveniji:

vsa industrija	785	ind. gradbenega materiala	101
elektroenergija	82	lesna industrija	157
premogovništvo	18	papirna industrija	24
naftna industrija	—	tekstilna industrija	109
črna metalurgija	8	usnjarska in obutvena ind.	39
barvna metalurgija	—	gumarska industrija	1
nekovinska industrija	17	živilska industrija	58
kovinska industrija	—	grafična industrija	42
elektroindustrija	88	tobačna industrija	1
kemična industrija	40		

V premogovništvu je še vedno dominiral Črni revir, močno pa sta se razvila tudi rudnika Velenje in Krmelj. Zelo se je okrepila celjska cin-karna. V Rušah so začeli s proizvodnjo karbida in ferolegur. V Slovenski Bistrici so pričeli tudi z valjanjem aluminija. V železarstvu ni bilo sprememb. Dokaj pa se je razvila kovinska industrija, vendar je eno največjih podjetij te vrste »Strojne tovarne in livarne« v Ljubljani moralo v likvidacijo. Nova kovinska industrija je nastala v Mariboru (metalne konstrukcije), kovano orodje so na novo izdelovali v Žrečah, kmetij-

sko orodje v Kamniku, Šentjurju in Murski Soboti, gradbene stroje v Škofji Loki, pločevinasto embalažo v Ljubljani, pile v Trzinu in Prevaljah, kovinsko galanterijo v Ljubljani in štedilnike v Bistrici. Obstajali sta samo dve elektroindustrijski podjetji (izdelava baterij in akumulatorjev). V kemični industriji je nastalo več novih obratov, ki pa so bili večinoma manjši in predelovalnega značaja. Med večjimi je bila tovarna dušika v Rušah, ob cinkarni v Celju pa so razvili proizvodnjo žveplene kisline in superfosfata. Ostala podjetja so bila: tovarna barv in lakov (Medvode, Domžale), tovarna mila (Kranj), izdelava kemičnih preparatov (Podnart, Podgrad), izdelava eteričnih olj (Celje), pripomočkov za pisarne (Celje), za zaščito rastlin (Rače), usnjarskih sredstev (Ljubljana) itd. Čeprav so sestavljala kemično industrijo drobna podjetja, je ta panoga dajala kar 31,4 odstotkov vse jugoslovanske proizvodnje. Lesna industrija se je sicer močno razvila, vendar so nastajale predvsem žage — bilo jih je čez 1000 — prave lesnopredelovalne industrije je bilo manj (Sevnica, Radeče, Maribor). V papirni industriji ni bilo večjih sprememb, edino tik pred vojno je začela delovati tovarna celuloze v Krškem. Med obema vojnoma se je izredno razvila tekstilna industrija, kar je bilo treba pripisati velikemu tržišču, carinski politiki in velikim naložbam tujega, zlasti češkega kapitala. Nastala so nekatera zelo velika podjetja, kot je sedanja MTT v Mariboru, Tekstilindus in IBB v Kranju, ter manjša podjetja v Jaršah, Trzinu, Litiji in Preboldu. Obenem so se povečale predilnice in tkalnice v Trzinu, Litiji in Preboldu. Slovenska tekstilna industrija je dajala 37,8 odstotka (l. 1939) vse jugoslovanske tekstilne proizvodnje. V usnjarski in obutveni industriji ni bilo takšnih velikih sprememb, nastalo je le nekaj novih podjetij: usnjarna v Mokronogu, tovarna obutve v Mariboru in Ljubljani in kožna galanterija (Ljubljana, Domžale). Nova je bila tovarna gume v Kranju. V živilski industriji se je razvilo nekaj manjših obratov za predelavo mesa, izdelavo alkoholnih pijač, mlinov in mlekarne; edini večji obrat je bila nova pivovarna v Laškem. Industrija gradbenega materiala ni imela večjega zagona. Nova je bila apnenica v Kresnicah; pač pa so na ozemlju, ki so ga zasedli Italijani, nastale številne opekarne (Bilje, Vrtojba) in cementarna v Anzovem, ki naj bi pomagale pri obnovi porušene Goriške. Steklarno v Zagorju so zaprli oziroma so jo prenesli v Stražo, na novo pa je bila osnovana manjša steklarna v Rogaske Slatine. V Koprskem primorju je nastalo nekaj manjših ladjedelnic (Piran, Portorož, Koper) in tovarna krtač (Koper), povečale pa so se tovarne ribjih in zelenjavnih konzerv (Izola, Koper) (2, 5, 7).

Med vojno je bilo veliko industrije uničene: npr. HE Fala, premogovniki v Krmelju, Kanižarici in Kočevju, tovarna mila v Mariboru, tovarna peroksida v Podnartu, nekatera kovinska podjetja v Celju in Mariboru, številne žage, papirnice v Radečah, Podvelki, Prevaljah in Krškem, usnjarne v Mokronogu, Ptuj, Mariboru in Kranju. Nekatere tovarne je okupator preuredil (npr. Jugočeško v Kranju v tovarno avionskih delov) ali demontiral (5).

O zares pravi industrializaciji Slovenije pa vendarle lahko govorimo šele v povojnem času, od osvoboditve l. 1945 dalje. Industrializacija, ki je bila ena od osnovnih programskih postavk KPS, je sedaj postala cilj in osnovna gospodarska politika vse slovenske družbe. Najbolj izrazito je ta zahteva bila izražena v prvem petletnem planu, vendar je prevladovala tudi v kasnejših obdobjih in je ponovno prišla do izraza na zadnjem kongresu ZKS.

Posledice takšne zavestne industrializacije, ki se je z večjo ali manjšo silo uveljavljala vseh trideset povojnih let, so bile večstranske. V naših nadaljnjih izvajanjih se bomo zadržali le pri nekaterih značilnostih razvoja industrije v povojnem času, torej pri industrializaciji v ožjem besednem pomenu, zanemarili pa bomo širše učinke, kot so urbanizacija in deagrarizacija ter ostala socialna preobrazba slovenske družbe, ki so nedvomno tudi posledica razvoja industrije, a bi njih obravnava presegla meje tega poročila.

Najbolj so razvidni učinki industrializacije v spremenjeni socialni strukturi slovenskega prebivalstva. Le-ta se je spreminjala od enega do drugega popisa na ozemlju SRS v naslednjem:

Tab. 3. Razvoj celotnega in industrijskega prebivalstva v SRS (8)

	celotno število prebivalstva	industrijsko in obrtno prebivalstvo število	%	aktivno industrijsko prebivalstvo Število	%
1869	1,128.768	—	—	—	—
1880	1,182.225	129.562	11,0	—	—
1890	1,254.056	132.222	10,7	—	—
1900	1,266.055	151.257	11,9	—	—
1910	1,321.098	168.489	12,8	—	—
1921	1,304.800	—	—	—	—
1931	1,397.650	297.699	21,3	—	—
1948	1,439.800	315.249	21,9	—	—
1953	1,504.427	355.049	23,6	119.969	7,9
1961	1,591.523	464.504	29,1	192.423	12,1
1971	1,727.137	587.896	34,0	270.410	15,6

Zaradi različnih metodologij ljudskih štetij so ti podatki, ki jih je za obdobje od 1880—1948 zbral Živko Šifrer za ozemlje SRS, le ocena, vendar je iz njih dobro razvidno, kako se je večal delež industrijskega in obrtnega prebivalstva. Le-ta je porastel od predvojnih 31,3 odstotka na 34,0 odstotkov l. 1971. Delež industrijskega aktivnega prebivalstva je od l. 1953, ko je znašal 14,5 odstotka, porasel na 32,3 odstotka. (Za starejša obdobja so podatki o industrijskem in obrtnem prebivalstvu združeni, ker takratna metodologija ni razlikovala med industrijo in obrtjo.) Industrija je postopoma postala najpomembnejša gospodarska panoga; do tega preloma je prišlo po l. 1961, saj je ob takratnem popisu znašal delež kmečkega prebivalstva 31,6 odstotka, industrijskega in obrtnega pa že 29,1 odstotka.

Razvoj industrije je razviden tudi iz industrijske statistike. Tako se je povečalo število panog, medtem ko so se podjetja zaradi združevanja, pa tudi zaradi drugačne organizacije dela in strojne opremljenosti večala glede na zaposlene, njihovo število pa se je nekoliko zmanjšalo. Do sprememb je prišlo tudi v zaposlitveni strukturi glede na industrijske panoge. Pred vojno (l. 1939) so bile najmočnejše dejavnosti tekstilna, lesna in premogovna industrija, po vojni pa je težišče prešlo na kovinsko, tekstilno in lesno. Nastale so nekatere nove panoge, ki jih pred vojno tako rekoč ni bilo. V tem smislu je največji razvoj napravila elektroindustrija, ki je sedaj glede na zaposlene na četrtem mestu. Podobno je bilo z naftno industrijo, ladjedelništvom in v določeni meri bi to veljalo tudi za gumarsko industrijo. Ta izredni razvoj je najbolje razviden iz statistike zaposlenih po industrijskih panogah.

Tab. 4. Število industrijskih podjetij v SR Sloveniji (B, C)

Panoga	1939	1946	1955	1960	1966	1970	1974
Skupaj SRS	785	724	503	428	410	402	403
111 Elektroenergija	82	86	14	18	8	6	1
112 Premogovništvo	18	17	20	13	13	10	8
113 Naftna industrija	—	1	1	1	1	1	2
114 Črna metalurgija	8	8	3	3	3	3	3
115 Barvna metalurgija			6	6	7	7	6
116 Nekovinska industr.	17	19	27	21	14	13	13
117 Kovinska industr.	88	93	80	72	81	77	78
119 Elektroindustrija			9	13	29	32	34
118 Ladjedelništvo	—	—	1	1	1	1	1
120 Kemična industr.	40	25	23	25	29	32	35
121 Ind. gradbenega mat.	101	97	64	45	32	30	31
122 Lesna industr.	157	136	72	57	52	49	47
123 Papirna industrija	24	25	16	11	12	12	13
124 Tekstilna industr.	109	100	68	65	57	62	67
125 Usnjarska in obutvena	39	28	28	26	19	17	17
126 Gumarska industr.	1	1	1	1	1	1	1
127 Živilska industr.	58	55	53	34	30	27	25
128 Grafična industr.	42	33	15	12	13	13	13
129 Tobačna industr.	1	1	1	1	1	1	1
130 Filmska industrija	—	1	1	1	2	2	2
139 Ostalo	—	—	—	—	5	6	5

Nasprotno temu so nekatere pred vojno najbolj razvite dejavnosti, kot so bile npr. tekstilna industrija, črna metalurgija, usnjarska, nekovinska in industrija gradbenega materiala relativno nazadovale. Do podobnih ugotovitev pridemo tudi pri primerjavah ustvarjenega družbenega proizvoda, čeprav so ti podatki zaradi spremenjene vrednosti denarja težje primerljivi med seboj.

Zelo občutne so bile spremembe v razmestitvi industrije. Pred vojno so bili glavni industrijski centri Maribor, Kranj, Celje in Ljubljana, poleg njih pa še zlasti Črni revir, Mežiška dolina,

Tab. 5. Zaposleni po industrijskih panogah v SRS (B, Č)

	1939	%	1950	%	1960	%	1975	%
Skupno	71.598	100,00	122.904	100,00	182.514	100,00	506.480	100,00
111 Elektroen.	1.247	1,74	1.459	1,18	5.513	2,91	6.566	2,14
112 Premogov.	7.590	10,60	13.976	11,37	14.072	7,72	11.106	5,62
113 Naftna	—	—	1.505	1,22	964	0,53	921	0,30
114 Črna met.	5.071	7,08	9.616	7,82	11.468	6,29	13.360	4,36
115 Barvasta m.	2.520	3,52	6.141	4,99	7.539	4,02	10.097	5,29
116 Nekovinska	3.200	4,47	4.342	3,53	6.688	3,66	7.004	2,28
117 Kovinska	5.859	8,18	20.265	16,48	35.304	19,36	69.809	22,78
118 Ladjedeln.	—	—	—	—	—	—	244	0,07
119 Elektroind.	210	0,29	2.976	2,42	11.135	6,11	32.250	10,52
120 Kemična	2.191	3,06	2.672	2,17	5.473	3,00	15.774	5,14
121 Gradb. mat.	3.565	4,98	4.998	4,06	5.109	2,80	7.975	2,60
122 Lesna	8.540	11,93	14.512	11,81	20.565	11,28	32.010	10,44
123 Papirna	2.393	3,34	3.748	3,05	5.654	2,00	8.308	2,71
124 Tekstilna	20.156	28,15	23.485	19,11	31.190	17,11	49.455	16,13
125 Usnjar.	4.668	6,52	7.320	5,96	9.828	5,39	13.897	4,53
126 Gumarska	567	0,79	621	0,50	1.215	0,67	3.482	1,25
127 Živilska	2.160	2,94	2.487	2,02	7.057	3,85	14.786	4,82
128 Grafična	1.015	1,41	1.381	1,12	2.540	1,39	6.901	2,25
129 Tobačna	700	0,79	755	0,61	719	0,39	672	0,21
130 Filmska	—	—	285	0,23	187	0,10	52	0,01
139 Druga ind.	—	—	—	—	2.499	1,37	1.821	0,59

Tab. 6. Struktura narodnega dohodka po industrijskih panogah za l. 1952 in 1972 (A, B, D)

	1952	1972		1952	1972
Skupno	100,00	100,00	Kemična	2,69	7,13
Elektroenergija	3,88	5,33	Ind. gradbenega mat.	1,05	3,18
Premogov.	6,72	2,67	Lesna	4,21	10,16
Nafta	0,55	0,36	Papirna	4,16	2,18
Črna met.	9,02	3,71	Tekstilna	33,92	14,16
Barvasta met.	6,11	2,85	Usnjarska	3,69	3,91
Nekovinska	3,21	2,07	Gumarska	0,55	1,61
Kovinska	14,77	23,32	Živilska	1,46	6,46
Ladjedel.	—	0,05	Grafična	0,42	2,56
Elektroind.	2,08	7,67	Tobačna	1,49	1,60
			Ostale	0,24	0,93

Gorenjska in Šaleška dolina. Nekaj industrije je še bilo ob obali, preostali deli Slovenije so bili slabo ali večidel povsem neindustrializirani.

Kot osnovo primerjav o spremembah v razmestitvi industrije smo porabili dvoje meril, ki se v takšnih raziskavah navadno uporabljajo. Prvo je lokacijski kvocient, drugo pa regionalni faktor. S pomočjo prvega ugotovimo, kakšna je bila razporeditev industrije glede na nek drug bolj kompleksen pojav (npr. razmestitev zaposlenih ali prebivalstva), drugi pa nam pokaže, za koliko se je spremenil indeks zaposlitve med dvema letoma po posameznih regijah glede na spremembe na celotnem ozemlju.

Tab. 7. Indeksi sprememb strukturnih deležev zaposlenih (a) (med leti 1939 in 1975) in narodnega dohodka (b) (med leti 1952 in 1972) glede na industrijske panoge (A, B, D)

	a	b		a	b
Elektroindustrija	122	85	Ind. gradbenega mat.	52	308
Premogovništvo	34	39	Lesna	87	241
Nafta	—	65	Papirna	81	52
Črna metalurgija	61	41	Tekstilna	57	41
Barvasta metalurg.	93	46	Usnjarska	69	105
Nekovinska	51	64	Gumarska	158	292
Kovinska	278	157	Živilska	163	442
Ladjedelništvo	—	—	Grafična	159	609
Elektroindustrija	362	368	Tobačna	21	107
Kemična	168	265	Filmska	—	—
			Ostala	—	387

(Pri narodnem dohodku je l. 1952 = 100, pri zaposlenih pa je l. 1939 = 100.)

Obe merili sta dvojna kvocienta in zato ne prikazujeta absolutnih vrednosti, pač pa zaradi upoštevanja nekega širšega pojma merita relativni pomen industrije v posamezni regiji. Obrazca, po katerih ju računamo, sta naslednja:

$$\text{Lokacijski kvocient (L)} = \frac{\frac{\text{zaposleni v industriji v regiji}}{\text{zaposleni v industriji na vsem ozemlju}}}{\frac{\text{števílo prebivalcev v regiji}}{\text{števílo prebivalcev na vsem ozemlju}}}$$

$$\text{Regionalni faktor (R)} = \frac{\frac{\text{števílo zaposlenih v drugem letu v regiji}}{\text{števílo zaposlenih v prvem letu v regiji}}}{\frac{\text{števílo zaposlenih v drugem letu na vsem ozemlju}}{\text{števílo zaposlenih v prvem letu na vsem ozemlju}}}$$

ki ni imela nobenega delovnega mesta v industriji, še Ormož, Lenart, Šentjur, Tolmin, Brežice, Gornja Radgona, Koper, Trebnje in Grosuplje.

Kot prvo leto za čas po osvoboditvi smo uporabili l. 1948. Upoštevani so tudi podatki za bivšo cono B. Podatkov za prva povojna leta ni bilo mogoče dobiti.

Leta 1948 je bila industrializacija (glede na razporeditev prebivalstva) neprimerno bolj osredotočena v zgolj nekaterih občinah, kot je to primer sedaj, l. 1975 (6). Tudi razpon med najbolj industrializiranimi in neindustrializiranimi je bil glede na lokacijski kvocient višji kot je sedaj: takrat je znašal kar 4,10 (standardna deviacija 0,98), sedaj pa le 2,93 (standardna deviacija 0,605). Najbolj industrializirane so bile l. 1948 občine Jesenice, Tržič, Hrastnik, Ravne, Maribor, Trbovlje, Zagorje, Celje, Izola in Kranj. Povsem neindustrializirane pa so bile poleg Metlike,

Tab. 8. Lokacijska kvocienta za občine v SRS za l. 1948 in 1975
in regionalni faktor za obdobje 1948/1975 (E, A, C)

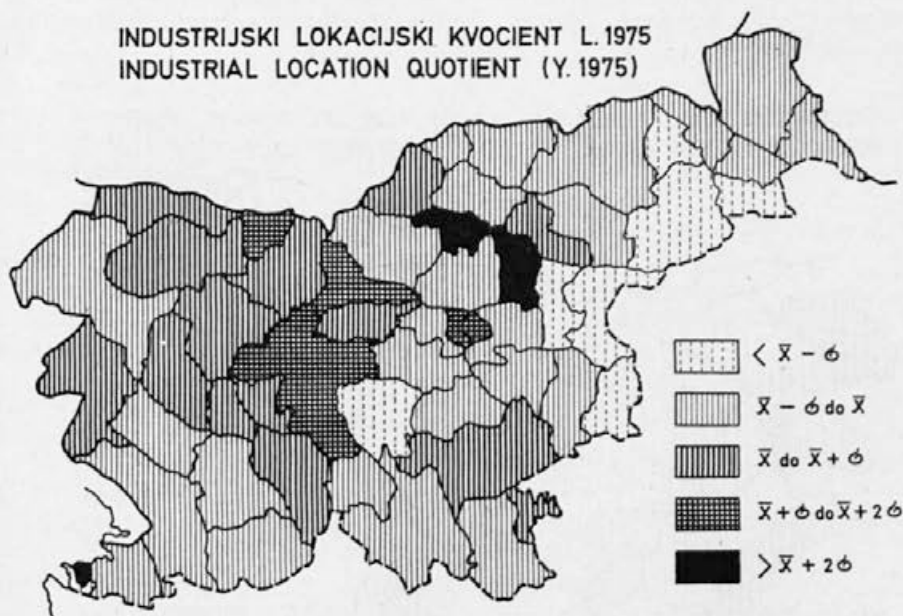
Regija Občina	Lokacijski kvocient		Regionalni faktor	Regija Občina	Lokacijski kvocient		Regionalni faktor
	1948	1975			1948	1975	
Pomurska	0,506	0,543	1,366	Osrednjėslov.	1,044	0,985	1,171
G. Radgona	0,107	0,569	4,234	Domžale	1,791	1,103	0,749
Lendava	0,838	0,586	0,516	Grosuplje	0,206	0,437	1,818
Ljutomer	0,155	0,536	2,870	Kamnik	1,463	1,705	1,271
Mur. Sobota	0,167	0,490	2,340	Kočevje	1,144	1,007	0,952
Podravska	1,536	0,846	0,645	Litija	0,973	0,813	0,702
Lenart	0,081	0,209	0,571	Lj. Bežigrad	—	0,930	—
Maribor	2,338	1,183	0,597	Lj. Center	—	0,802	—
Ormož	0,048	0,183	2,809	Lj. Moste	—	0,988	—
Ptuj	0,293	0,405	1,241	Lj. Šiška	—	3,117	—
Slov. Bistr.	0,875	0,579	0,620	Lj. Vič-Rud.	—	1,901	—
Koroška	1,580	1,124	0,845	(Ljubljana)	1,060	(1,736)	(1,289)
Dravograd	0,771	0,556	0,720	Logatec	0,557	1,126	1,883
Radlje	0,583	0,547	1,145	Ribnica	0,499	0,800	1,334
Ravne	2,991	1,636	0,667	Vrhnika	1,191	1,125	1,085
Slovenjgrad.	0,660	1,009	1,514	Gorenjska	2,242	1,477	0,745
Savinjska	1,051	1,166	1,096	Jesenice	4,100	1,535	0,405
Celje	2,297	2,702	0,783	Kranj	2,223	1,544	0,842
Laško	0,781	0,746	0,808	Radovljica	1,008	1,202	1,267
Mozirje	0,541	0,858	1,991	Škofja Loka	1,064	1,403	1,318
Slov. Konjice	0,854	1,130	1,215	Trzinč	3,581	1,869	0,536
Sentjur	0,092	0,425	3,642	Goriška	0,499	1,028	1,762
Šmarje	0,243	0,397	1,242	Ajdovščina	0,483	0,805	1,364
Velenje	1,619	2,444	2,328	Idrija	0,966	1,192	1,004
Zalec	1,149	0,926	0,785	N. Gorica	0,553	1,171	2,075
Posavska	0,408	0,666	1,326	Tolmin	0,095	0,767	5,654
Brežice	0,098	0,337	2,832	Notranjska	0,531	0,860	1,305
Krško	0,656	0,843	1,041	Cerknica	0,496	1,316	2,214
Sevnica	0,465	0,855	1,477	Il. Bistrica	0,587	0,758	0,912
Zasavska	2,557	1,578	0,603	Postojna	0,503	0,598	1,040
Hrastnik	3,344	1,873	0,566	Obalna	0,389	0,732	1,657
Trbovlje	2,319	1,851	0,756	Izola	2,237	1,722	0,705
Zagorje	2,308	1,055	0,454	Koper	0,063	0,713	11,221
Dolenjska	0,240	1,127	4,060	Piran	0,391	0,181	0,400
Crnomelj	0,229	1,055	3,833	Sežana	0,082	0,609	5,424
Metlika	0,001	1,339	(662,840)				
Novo mesto	0,297	1,316	4,208				
Trebnje	0,209	0,529	1,791	SR Slovenija	1,000	1,000	1,000

Predvsem pa je značilno, da je bilo glede na lokacijski kvocient, kar 37 občin (od 60 — ljubljanske so združene) pod slovenskim poprečjem.

Slika 1. 1975 je bistveno spremenjena in v njej se zrealizirajo uspehi in dosežki zavestne industrializacijske politike tridesetletnega povojnega obdobja. Če izračunane lokacijske kvociente razdelimo s pomočjo standardne deviacije (δ) in srednje vrednosti ($\bar{X}$) na več skupin, je slika naslednja: močno pod poprečjem (pod $\bar{X} - \delta =$ pod 0,455) je bilo le še

8 občin, in sicer Ormož, Lenart, Šmarje, Ptuj, Brežice, Šentjur, Grosuplje in kot izjema Piran. Najvišjo stopnjo industrializacije (nad $\bar{X} + 2\delta$) so izkazovale občine Ljubljana Šiška (kar je svojski primer), Celje in Velenje, nekoliko nižjo ($\bar{X} + \delta$ do $\bar{X} + 2\delta = 1,665$ do $2,270$) pa Izola, Tržič, Kamnik, Trbovlje, Hrastnik in Ljubljana Vič-Rudnik (svojski primer). Zaradi zmanjšane razpona med najbolj in najmanj urbaniziranimi se je povečalo število občin s srednjo stopnjo industrializacije, pa tudi asimetričnost frekvenčne distribucije občin se je zmanjšala. Lahko zaključimo, da je povojna industrializacija ustvarila vrsto novih industrijskih žarišč, kot so koprsko, novomeško, novogoriško, mursko-soboško, cerkniško in logaško, metliško in črnomeljsko, ter okrepila nekatere stare centre: celjsko, velenjsko, škofjeloško in še nekatere. Hkrati pa se je bolj kot kdajkoli doslej na široko razprostrla in to na področja, ki so bila povsem neindustrializirana (Gornja Radgona, Trebnje, Ljutomer, Tolmin).

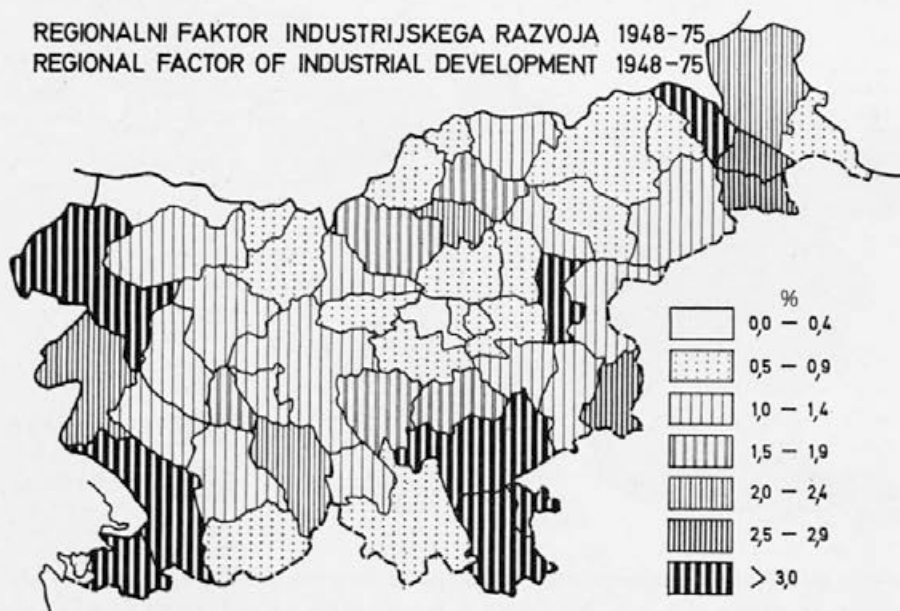
INDUSTRIJSKI LOKACIJSKI KVOCIENT L. 1975
INDUSTRIAL LOCATION QUOTIENT (Y. 1975)

Iz podatkov o regionalnem faktorju je mogoče razbrati, v katerih občinah je prišlo do največjega povečanja industrializacije v primerjavi z rastjo celotne slovenske industrializacije. To so bile predvsem tiste občine, ki so imele l. 1948 malo ali nič industrijskih delovnih mest in je zato bil procentualni porast iz razumljivih razlogov zelo visok. To so bile občine Koper, Tolmin, Šentjur, Metlika, Črnomelj, Novo mesto, Gornja Radgona, Ljutomer, Ormož, Murska Sobota, Velenje, Sežana, Nova Gorica in Cerknica. Nasprotno temu so stare industrializirane občine izkazale le zmerno rast ali celo zastoj (Jesenice, Piran, Tržič,

Lendava, Izola, Zagorje). Čeprav so te primerjave glede na uporabo zgolj dveh let za komparacijo lahko sporne, je iz njih vendarle mogoče razbrati, kje stopnja industrializacije še vedno ni zadostna in to kljub visokemu regionalnemu faktorju in kje je industrializacija dosegla glede na slovensko poprečje ustrezno stopnjo. V prvo skupino lahko uvrstimo naslednje občine: Ormož, Lenart, Brežice, Šmarje, Ptuj, Šentjur, Mursko Soboto in Grosuplje; v drugo pa Metliko, Trebnje, Novo mesto, Črnomelj, Cerknico, Novo Gorico in še nekatere. Četudi so morda nekateri sklepi o slovenski industrializaciji glede na skromnost te raziskave preuranjeni, je vendar iz razpoložljivega gradiva mogoče razbrati še en problem. Nekatero stare industrijske občine, ki so svojčas bile na zgledni industrializacijski stopnji, so v povojni industrializaciji pričele stagnirati in njihov lokacijski kvocient se je pričel pretirano zmanjševati. Res je, da je številu zaposlenih v industriji, ki smo ga uporabili v teh primerjavah, mogoče osporavati, saj ni tako idealen indikator, toda iz njega je vendarle razvidna določena kriza teh starih industrijskih občin. Med nje bi mogli uvrstiti Lendavo, Zagorje, Slovensko Bistrico, Jesenice, Hrastnik in celo Maribor.

REGIONALNI FAKTOR INDUSTRIJSKEGA RAZVOJA 1948-75
REGIONAL FACTOR OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT 1948-75

Izračunani lokacijski kvocienti in regionalni faktor so nam prikazali predvsem globalni industrializacijski razvoj v Sloveniji za povojni čas. Prav nič pa niso povedali, kje so se osredotočile posamezne industrijske zvrsti in kakšno stopnjo je dosegla ta koncentracija. Zato smo skušali ugotoviti lokacijske kvociente tudi za posamezne industrijske panoge.

Panožne lokacijske kvociente smo izračunali za leti 1948 in 1975 po naslednjem, nekoliko spremenjenem obrazcu:

$$L_{\text{panoge}} = \frac{\frac{\text{Zaposleni v industrijski panogi »i« v regiji}}{\text{Zaposleni v industrijski panogi »i« na vsem ozemlju}}}{\frac{\text{Zaposleni v industriji v regiji}}{\text{Zaposleni v industriji na vsem ozemlju}}}$$

Iz njih je bilo mogoče razbrati, kje se je v povojnem obdobju posamezna industrijska panoga močneje razvila, ali pa je izgubila na pomenu, upoštevajoč pri tem odnos do vseh zaposlenih v navedeni panogi oziroma do vseh zaposlenih v industriji v regiji in na celotnem ozemlju. Iz teh panožnih lokacijskih kvocientov je bilo razvidno, kako se je v podrobnem razprostrla industrializacija po posameznih slovenskih regijah, saj so bile posamezne zvrsti industrije l. 1948 veliko bolj osredotočene in to le v nekaterih regijah. Zato so bili lokacijski koeficienti na splošno veliko višji kot l. 1975. Le v zelo redkih primerih je prišlo do nadaljnje koncentracije (npr. povečanje pomena premogovništva v Črnem revirju in Velenjski kotlini, večja vloga čevljarske industrije na Gorenjskem, večji pomen živilske industrije v Pomurju). Vendar je treba opozoriti, da je kljub tem premikom in spremembam, ostala razporeditev industrije v številnih panogah še dalje v tradicionalnih okvirjih, kar je še posebej veljalo za panoge, ki so se počasneje razvijale.

Lokacijski kvocienti za posamezne industrijske panoge so pokazali naslednje značilnosti.

V elektroenergiji (111) so ključni položaj obdržale Zasavska, Posavska, Koroška in Podravska regija, zmanjšal pa se je pomen Goriške. Zvečal se je njen pomen edino v obalni regiji.

V premogovništvu (112) se je zaradi racionalizacije in opuščanja manjših premogovnikov zmanjšal pomen Posavske in Dolenjske regije v korist Zasavske in Savinjske (Velenje) regije.

V naftni industriji (113) in črni metalurgiji (114) se razmere niso bistveno spremenile.

V barvni metalurgiji (115) se je zvečal pomen Podravske regije (Kidričevo, Slovenska Bistrica), silno pa je nazadoval pomen idrijskega rudnika.

V nekovinski industriji (116) sta vodilni položaj obdržali Zasavska (Hrastnik) in Savinjska regija, medtem ko je vloga solarstva na Koporskem močno nazadovala.

Med vsemi panogami je doživela največji razmah kovinska industrija (117), saj skorajda ni bilo regije, kjer se ne bi ta dejavnost močneje razvila. Posebej je treba opozoriti na vzpon kovinske industrije v Pomurju, Posavju, na Dolenjskem, Notranjskem in v obalni regiji. Nazadoval je pomen te dejavnosti edino v Podravski regiji.

Podobna ugotovitev velja za elektroindustrijo (119), ki se je zelo razvila na Dolenjskem, Goriškem in v Pomurju. Njena vloga se je zmanjšala edino na Gorenjskem, kjer je bila sprva nadpovprečno osredotočena.

Tab. 9. Lokacijski kvocienti za poglavitne industrijske panoge leta a) 1948 in b) 1975 (na podlagi števila zaposlenih) (E, A, C)

		Regije											
Pano-	ga	Po- mur- ska	Po- drav- ska	Ko- ro- ška	Sa- vinj- ska	Po- sav- ska	Do- lenj- ska	Za- sav- ska	Osred- nje- slov.	Go- renj- ska	Go- ri- ška	No- tranj- ska	Obal- na
111	a	—	0,97	2,26	0,79	1,95	0,14	3,27	0,18	0,22	4,02	—	—
	b	0,65	0,92	1,52	1,04	2,58	0,38	2,47	0,98	0,54	1,16	0,42	1,53
112	a	—	—	—	1,82	5,00	2,13	8,71	0,13	—	—	0,69	0,20
	b	—	0,05	—	3,54	1,55	0,45	9,87	0,08	—	—	—	0,02
113	a	35,50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	b	22,00	—	—	—	—	—	—	0,57	—	—	—	—
114	a	—	—	3,29	1,18	—	—	—	—	3,80	—	—	—
	b	—	—	2,90	0,92	—	—	—	—	3,57	—	—	—
115	a	—	1,15	7,06	1,30	—	—	—	—	—	5,53	—	—
	b	—	3,61	3,84	1,30	—	—	—	—	—	1,53	—	—
116	a	—	—	—	1,30	—	2,44	7,78	0,59	—	—	—	6,92
	b	0,25	0,86	—	1,84	0,53	0,26	6,33	0,89	0,32	—	—	1,29
117	a	0,11	2,56	0,45	1,06	—	0,07	0,36	0,97	0,32	0,14	—	—
	b	0,65	1,44	0,68	1,41	0,80	1,11	0,38	0,97	0,30	0,62	0,90	2,56
119	a	—	0,52	—	—	—	—	—	0,45	4,44	—	—	—
	b	0,82	0,79	—	—	0,01	1,71	—	0,91	2,28	2,02	—	0,46
120	a	0,24	1,57	—	1,32	—	—	1,07	1,85	0,01	—	—	0,56
	b	0,04	1,15	—	0,80	0,06	1,88	0,59	1,88	0,12	0,49	1,58	1,00
121	a	2,85	0,65	0,54	0,76	0,74	2,34	1,35	1,19	0,19	5,85	0,63	0,57
	b	1,58	0,56	0,45	0,34	1,45	0,15	2,29	0,93	0,25	5,39	0,14	0,87
122	a	—	0,52	1,29	0,69	3,07	2,99	—	1,38	0,62	1,90	8,22	0,52
	b	0,40	0,50	1,72	0,93	1,36	1,20	0,20	0,96	0,68	1,54	6,26	0,42
123	a	—	1,24	1,21	0,93	8,09	—	—	1,66	0,19	—	—	—
	b	1,15	1,39	0,91	0,41	6,60	—	—	1,80	0,11	—	1,02	—
124	a	0,86	1,54	0,14	0,93	0,12	0,98	—	0,98	1,54	—	—	—
	b	1,88	1,06	0,62	0,91	1,90	1,65	0,23	1,00	1,19	0,71	0,03	0,16
125	a	0,43	0,15	0,82	1,53	0,08	0,83	—	1,84	1,63	0,88	—	—
	b	0,82	0,21	1,10	1,12	—	0,31	0,52	1,17	2,57	0,94	—	—
126	a	—	—	—	—	—	—	—	—	5,62	—	—	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	0,09	7,24	—	—	—
127	a	0,50	0,48	—	0,54	0,23	1,27	—	1,73	0,09	1,03	0,30	17,53
	b	3,94	1,00	0,09	0,41	0,47	0,52	0,18	1,31	0,12	1,46	0,25	3,43
128	a	—	0,54	—	0,44	—	—	—	4,27	—	—	—	0,32
	b	0,35	1,16	—	0,04	—	0,10	—	2,95	0,38	0,28	—	0,98
129	a	—	—	—	—	—	—	—	5,00	—	—	—	—
	b	—	—	—	—	—	—	—	4,25	—	—	—	—

Do večjega razvoja kemične industrije (120) je prišlo na Dolenjskem (Novo mesto), Notranjskem (Ilirska Bistrica) in na obali (Koper). Njen pomen se je zmanjšal v Podravske in Zasavske regiji.

Industrija gradbenega materiala (121) je sodila med tiste redke panoge, ki niso doživele večjih sprememb. Še dalje je stala osredotočena na Goriškem in v Zasavju, drugod pa je njen pomen nazadoval v korist drugih dejavnosti.

Lesna industrija (122) je bila nadpovprečno osredotočena na Notranjskem ter deloma na Goriškem, Koroškem in v Posavju. Lesna industrija je bila prisotna tudi v vseh drugih regijah in je povečini obdržala svoj lokacijski kvocient, ker kaže, da je sledila splošnemu napredku v industrijskem razvoju.

V papirni in celulozni industriji (123) ni bilo večjih sprememb. Še dalje je zadržala nadpovprečno vlogo v Posavski, Osrednjeslovenski in Podravski regiji.

V tekstilni industriji (124) je nazadoval pomen nekdanjih tekstilnih središč na Gorenjskem in v Podravju, močno pa je porastel pomen te dejavnosti v Pomurju (Murska Sobota), Posavju (Sevnica), na Dolenjskem (Novo mesto, Metlika) in Goriškem.

Lokacijski kvocienti za usnjarsko in obutveno industrijo (125) kažejo, da se je ta panoga močno osredotočila na Gorenjskem, drugod pa je nazadovala.

V živilski industriji (127) sta najbolj pridobila Pomurje in Goriška ter deloma Podravje, drugod se je pomen te panoge zmanjšal, kar še zlasti velja za Obalno regijo.

Grafična industrija (128) je še dalje ostala navezana na večja urbana središča, vendar so se razvile tiskarne tudi v nekaterih drugih mestih.

Priložena tabela lokacijskih kvocientov za posamezne industrijske panoge razen navedenih sprememb tudi dobro prikazuje, katere panoge so osredotočene v posameznih regijah in kolikšen je njihov relativni pomen.

Bibliografija — Bibliography

1. Gestrin F.: Oris gospodarstva na Slovenskem v prvem obdobju kapitalizma (do l. 1918), *Kronika*, 3, 1969 (XVII).
2. Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja, Socialnoekonomski inštitut v Ljubljani, Ljubljana 1959.
3. Grafenauer B.: *Ekonomika, privredni razvoj od 1800 do 1918*, Enciklopedija Jugoslavije, geslo »Slovenija«, str. 353—359, zvezek 7, Zagreb 1968.
4. Hočevar T.: *The Structure of the Slovenian Economy 1848—1963*, *Studia Slovenica*, New York, 1965.
5. Košir B.: *Privreda do 1945*, *Industrija, Pregled razdoblja 1918—1945*, Enciklopedija Jugoslavije, geslo Slovenija, str. 363—369, zvezek 7, 1968.
6. Kristan B.: *Industrijski kraji 1951 in 1970*, Stanje o prostoru in razvojne težnje, II, RPP, Ljubljana, 1973.
7. Šorn J.: *Razvoj industrije v Sloveniji med obema vojnama*, *Kronika*, 1, 1959 (VII).
8. Sifer Ž.: *Razvitak stanovništva Slovenije u poslednjih sto godina*, *Stanovništvo*, 1, 1965.
9. Vrišer I.: *Industrializacija Slovenije, metodološka zasnova industrijske geografije*, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, 1973, Ljubljana.

Viri — Origins

- A. Gradivo Zavoda SRS za statistiko.
- B. Statistični letopisi SR Slovenije.
- C. Statistični podatki po občinah LR/SR Slovenije, Zavod SRS za statistiko.
- C. Industrija 1959—1964, statistično gradivo SR Slovenije, Zavod SRS za statistiko Ljubljana, 1966.

D. Vrednost proizvodnje in narodni dohodek za l. 1952, Zavod za statistiko in evidenco LR Slovenije, št. 10, 1954.

E. Državni arhiv Slovenije. Arhiv planske komisije LRS, fasc. 75.

THE INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF SLOVENIA

Igor Vrišer
(Summary)

The first industrial works in Slovenia were started at the beginning of the 19th century, but a greater expansion of industry followed only in the second half of the previous century. At that time coal-mining, mining-metallurgical, and wood-manufacturing enterprises were developing, as well as the industry of construction materials, of leatherware, and of paper. The industry was concentrating mostly in Gorenjsko, Zasavje; at Celje and in Maribor, and in the valley Mežiška dolina.

When in 1918 the state of Yugoslavia was founded, the Slovene industry — in view of the other Yugoslav industrially poorly developed regions — acquired a specific position. All the years up to the economic crisis in 1930 it witnessed a considerably rapid development. In addition to the industrial branches already developed (coal-mining, black metallurgy, wood industry) there were developing textile, metal, and chemical industries, and in Goriško — at that time under Italy — the industry of construction materials.

But it is only since 1945 that we can speak of a real industrialization. The industrialization now represented the fundamental economic policy of the entire Slovene society. The consequences entailed by such an intentional industrialization have been various. They have been mirrored in the changes in the social structure. Accordingly, the percentage of industrial population shows the following rise: from 11 % in 1880 via 21.9 % in 1948 to 34.0 % in 1971 (cf. Table 3). The number of various industrial branches has increased, since new industrial branches — not existing in Slovenia before — have been started, thus e.g. electrical equipment industry, crude oil processing, etc. (cf. Table 4). The number of workers employed in industry had grown from 71,598 in 1939 to 306,480 in 1975 (cf. Table 5). By now it is metal industry, electrical equipment industry, textile industry, and wood-manufacturing industries which have established themselves as the principal branches.

Considerable changes have occurred also in the geographical distribution of industry. As an indicator of this development the location quotient and the regional factor were used; they have been calculated by the following formulas

$$\text{Location Quotient} = \frac{\frac{\text{workers employed in industry in the region}}{\text{workers employed in industry in the entire territory}}}{\frac{\text{number of inhabitants in the region}}{\text{number of inhabitants in the entire territory}}}$$

$$\text{Regional Factor} = \frac{\frac{\text{workers last year employed in the region}}{\text{workers first year employed in the region}}}{\frac{\text{workers last year employed in the entire territory}}{\text{workers first year employed in the entire territory}}}$$

The comparison is based on data for the years 1948 and 1975, and the results are shown in Table 5.

In 1948 the industry was strongly concentrated (as regards the distribution of population) in some of the communes. The most industrialized communes were: Je-

senice, Tržič, Hrastnik, Ravne, Maribor, Trbovlje, Celje, Izola, and Kranj. As many as 10 communes were wholly unindustrialized. By 1975 this pattern had been essentially altered. There were no longer any unindustrialized communes, whereas only 8 communes ranked as weakly industrialized. The number of medium-industrialized communes had increased. A number of new industrial centres had grown: Koper, Novo mesto, Nova Gorica, Murska Sobota, Metlika, Črnomelj, and Logatec.

The facts established by means of the regional factor indicate that the development of industry was at its strongest in the less industrialized communes (e.g. Koper, Sentjur, Metlika, Črnomelj, Novo mesto, Gornja Radgona, Murska Sobota) and in some more industrialized communes like Velenje, Sežana, Nova Gorica, Cerknica, etc. Certain older industrial centres, on the other hand, showed comparative stagnation (e.g. Zagorje, Slovenska Bistrica, Lendava, Jesenice, and Hrastnik).

The location quotients established have shown primarily the global development of industry. But they have not made it evident which were the branches of industry that were developing and where and how they have been concentrating. Hence, location quotients for individual branches of industry according to regions for the year 1948 and 1975 have been calculated. The following formula was used:

$$\text{Location quotient by the branches} = \frac{\frac{\text{workers employed in an industrial branch and in the region}}{\text{workers employed in an industrial branch and living inside the entire territory}}}{\frac{\text{workers employed in industry in the region}}{\text{workers employed in industry in the entire territory}}}$$

The results of location quotients with regard to the industrial branches are shown in Table 9.